

Noodhulp voor Hoor en Wederhoor

Bette Dam

IDleaks heeft tot doel om de spelers in de internationale ontwikkelingssamenwerking met elkaar te laten praten over de manier waarop ze communiceren, en zo van elkaar te leren. Ik ben gevraagd hier iets over te zeggen, net nadat ik mijn boek *Op zoek naar de Vijand* heb uitgegeven.

Als je praat over communicatie dan is het belangrijk te noemen dat beeldbepalende media, hulporganisaties, de lezer sinds 9/11 in een zogenaamd 'masterframe' leven, een Westers narratief dat 'War on Terror' heet. Na 9/11 is er een soort waterscheiding getekend door Washington met 'you are either with us or against us', waarbij het wij en zij erg uit elkaar gedreven werd door troepen te sturen naar 'die andere kant' om daar de terroristen te verjagen. Het masterframe ontstaat onder andere doordat de beeldbepalende verslaggeving patriotistisch is. Nieuwskranten omarmden direct de 'call to war', en de terreurdreiging en tegengeluiden worden niet geduld.

Na 9/11 is er duidelijk een 'rise of anti-intellectualism and a growing acceptance of censorship within de media', zoals filosofe Judith Butler het stelt. Wie is de vijand? Waarom haten ze ons daar zo? Dat wederhoor op Amerika's vijandbeeld wordt nog steeds amper gesteld.

Ik lees nu een stukje voor uit mijn boek. Dat gaat over mijn tijd in Afghanistan toen ik op zoek ging naar de vijand:

Hoe gevaarlijk dat 'militaire opgesloten denken' was, zowel bij de aan de oorlog deelnemende landen als bij de mainstream media, werd mij duidelijk toen ik de opkomst van Hamid Karzai onderzocht. Ik ontdekte dat de door de NAVO en de media voorgestelde dynamiek van het Afghaanse conflict – een strijd tussen overheid en taliban – niet bestond. Terwijl ze dat beeld tot op de dag van vandaag communiceren, kwam ik er door in het land te reizen en met veel Afghanen te praten achter dat het veel meer een voortdurend conflict betreft tussen allerlei groepen die in eerste instantie hun eigen positie verdedigen en daarbij vaak van bondgenoot wisselen. Vaak genoeg vroeg ik me in Afghanistan af: waar is die oorlog die het Pentagon voert? Ik kon de duidelijke vijand die ze in Amerika voor ogen hadden niet vinden. Wie werd er eigenlijk bevochten? Was dit wel een conflict voor legers?

Ik maakte vanaf 2007 regelmatig mee hoezeer westerse troepen en de mainstream media in verwarring konden (en kunnen) raken in deze versimpeling van de strijd. Het Amerikaanse leger stelde bij elke aanval of dode dat het ging om een Talibanaanslag, terwijl dit in realiteit vaak best onduidelijk was.

Er was eigenlijk een soort global script voor hoe je keer op keer van een aanslag moest doen. Eerst waren er beelden te zien van de vlammen, de uitgebrande zelfmoordauto en vechtende politieagenten en militairen. Dan hoorde je het geschatte aantal slachtoffers en liet je misschien een geschokte omstander aan het woord om te vertellen hoe erg het was. Daarna volgde vaak de claim van de Taliban

– of als deze er niet was, de melding dat het waarschijnlijk de Taliban waren geweest. Vervolgens kwam dan de constatering dat de Taliban sterker en sterker werden en daarmee werd de vraag opgeworpen of er niet meer westerse troepen moesten worden ingezet.

Zo ging het vaak. Soms zag ik ineens collega's met een helm en een scherfvest voor de camera staan. We stonden dan gewoon in Kabul, waar verder niet echt iets aan de hand was. Dat gebeurde soms zelfs in de rozentuin van hotels als Le Monde. Ik begon hierover wat rond te vragen in Kabul. Sommige collega's wezen naar hun eindredacties, die dat nou eenmaal een spannend beeld vonden. Maar journalisten vonden het zelf vaak ook wel stoer om zo op televisie te komen. Daarnaast stonden met name de verslaggevers van grote internationale media sterk onder invloed van hun verzekeraars die vaak liever overdreven voorzorgsmaatregelen eisten dan het risico te nemen dat de verslaggever iets zou overkomen.

Ook beveiligers speelden hierin een belangrijke rol. Zij waren opvallend vaak ex-militairen, die precies om die reden waren aangenomen. 'Wij hebben niets in te brengen als het gaat om de verslaggeving buiten de deur en trips naar plekken in Afghanistan,' vertelde een Amerikaanse tv-verslaggever van CNN. 'Deze ex-militairen, die vaak zo'n duizend dollar per dag verdienen, besluiten waar we als journalist wel en niet heen mogen. Zij laten ons het liefst zo weinig mogelijk risico's nemen, daarom blijven we zo dicht mogelijk bij huis. De redacteur in New York luistert vaker naar de bewakers dan naar mij als het gaat om het verslaan van een verhaal.'

Deze War on Terror raasde door in Afghanistan waar ze de vijand niet kenden en waar in alle stilte de overgave van de Taliban in 2001 werd afgeslagen, een andere uitkomst uit mijn boek. In 2002 was er eigenlijke vrede als het aan de dominanten lokale groepen had gelegen. En geen reden voor militaire middelen.

Daarna bereikte de terreuroorlog Irak. In 2003 lanceerden de Amerikanen valselijk een oorlog door ze te linken aan terreur om zo ook binnen te kunnen vallen. En zonder dat we iets weten over waarom lokale groepen vechten wordt Mali ook in dat frame geduwd, en dus mogen er ook troepen heen, die in geheime missies de mannen opsporen die volgens de CIA terroristen zijn. Inmiddels woedt dit masterframe van Terreur in tachtig landen.

En nu doelt DC op Iran. Ze creëren onduidelijkheid. Escalatie ligt op de loer en dat is iets wat ze lijken te willen. Velen vragen zich af of Iran de Amerikaanse drone van de week heeft aangevallen, terwijl ook de vraag gesteld had kunnen worden wat die Amerikaanse drone daar deed.

Hulporganisaties werken in deze conflictgebieden, maar dat is soms wrang, omdat ze soms de chaos opruimen die de VS en haar bondgenoten achterlaat. Het idee dat hier vaak bestaat is dat deze organisaties als 'good-doers' daar zullen helpen bij de lokaal gecreëerde ellende. We lezen niet dat hulporganisaties vooral nodig zijn in Afghanistan omdat de Amerikanen de verkeerde oplossing voor het land doordrammen. In plaats van een vredesdeal hebben ze troepen gestuurd en zo nieuwe vijanden gecreëerd, die scholen oplazen waar hulporganisaties dan weer achteraan moeten om ze te repareren.

De pers hield zich deze maand ook op de vlakte toen, bijvoorbeeld, minister Sigrid Kaag (Ontwikkelingssamenwerking) psychische hulp wilde voorstellen na een oorlog. Ze kreeg ruim baan om dit uit te leggen in de media. Zeker, sommige Afghanen willen misschien psychische hulp na alles wat er is gebeurd na 2001. Maar de oorlog had in 2001 over kunnen zijn, was het niet dat Amerika, de bondgenoot van Kaag, door wilde. En de Irakezen kunnen mogelijk ook therapeuten gebruiken. Maar de oorlog die in 2003 verwoestende uitkomsten had was een idee van Amerika. En krijgen de Iraniers straks ook psychische hulp als de havikken in DC hun zin krijgen?

Ok, kunnen we de Amerikaanse overheid temmen? OS-organisaties zouden zich kunnen uitspreken, maar worden geremd door geldstromen of willen onpartijdig zijn. Maar dat zou ook niet het meest efficiënt zijn.

Ik zou daarom zeggen: noodhulp voor de media. Het wederhoor in de beeldbepalende media schreeuwt immers om aandacht. Iemand die structureel het veld in gaat om te kijken of zaken te cross-checken die in Washington gezegd worden. Of als dit niet kan, een editor die zegt: we publiceren de statements van Washington niet want we kunnen het niet staven. Eén bron is immers geen bron. En daardoor haalt Washington niet altijd de krant.

In de hoop afgewogen berichtgeving te krijgen denk ik vaak na over het opzetten van een soort 'noodhulp pakket' om dit wederhoor weer tot leven te wekken in deze oorlogstijd. We helpen Afghanen met water en educatie, Irakezen met eten in vluchtelingenkampen, en andere hoognodige zaken. Maar stel nou dat de media kritischer waren geweest? Dat ze gewoon wederhoor hadden gepleegd? Was Afghanistan dan een aanhoudende oorlog geworden als de *New York Times* week in week uit had gekopt dat de Taliban zich hadden overgegeven in december 2001? Had u dan minder werk gehad als hulporganisatie? Was Irak een oorlog geworden als de *Washington Post* dag in dag uit had gesteld dat er geen massavernietigings-wapens waren en dat er geen relatie was tussen Saddam en Osama? Had u dan nu noodhulp moeten verschaffen aan ISIS-kinderen?

Laat ik me eindigen met mijn favoriete Nigeriaanse schrijfster Chimamanda Ngozi Aghozi:

Verhalen doen ertoe. Veel verhalen samen doen ertoe. Ze zijn gebruikt om mensen van iets te beroven, op een kwaadaardige manier, maar ze kunnen ook worden gehanteerd om mensen mondig en menselijk te maken. Verhalen kunnen de menselijke waardigheid aantasten, maar ze kunnen die aangetaste waardigheid ook repareren.